

Марина Теофилова

ЕЛЕНА КАБЛЕШКОВА. ЧЕТИРИ АВТОПОРТРЕТА

Marina Teofilova

ELENA KABLESHKOVA. FOUR SELF-PORTRAITS

Abstract: The occasion to be writing this article is the exhibition of Elena Kableshkova at the Art Gallery „Palaveevi kashti“ in Koprivshitsa (2018). Elena draws the four self-portraits, presented in the article in the time when she was exhibitor at National art school in Sofia. The earliest of them was drawn at watercolour technique around 1974, and the latest one was signed by Elena Kableshkova and dated 26.06.1977.

Keywords: *Elena Kableshkova, drawing, self-portrait, exhibition.*

Повод за написване на статията е изложба на художничката в Художествена галерия „Палавееви къщи“ (юли, 2018 г.), с която започва едно дълго очаквано завръщане на Елена Каблешкова в Копривщица. Експозицията е камерна, интимна, доминирана от осезаемото присъствие на четири нейни автопортрета. Ранни, лични, откровени, те станаха отправната точка за това визуално изследване на непознатата Елена.

Трудно се пише, говори или мисли за Елена Каблешкова в минало време... Тя е автор, който никога не е търсил или завоювал широка публика и известност. За нея през годините са публикувани само отделни отзиви във вестници, по повод откриването на посмъртни нейни изложби и кратки студии към двата каталога, издадени през 2000 и 2007 г.

Това, което знаем за Елена Каблешкова, е нейната кратка биография: Родена на 31 май 1954 г. в гр. Пловдив. Приета е и учи изкуство в ХГ – гр. София от 1969 до 1973 г. Още 15-годишна е отличена като изключително даровито дете със стипендия за целия курс на обучението си в Художествената гимназия от Съюза на българските художници, под егидата на Дечко Узунов.

Висше образование завършва във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Факултет по изобразително изкуство, специалност „Живопис“ в ателието на Георги Стойков. Членува в Ателие на младия художник и в Дружеството на пловдивските художници от 1982 г. Участва в множество колективни изложби във Велико Търново, Карлово и Пловдив.

От живота си тръгва сама на 4 юли 1996 г.

С усилията на сестрата на художничката, Райна Каблешкова през последните 20 години самостоятелни изложби на Елена са открити в гр. Пловдив през 1997 г., Велико Търново – 1998 г. (ИЗ „Рафаел Михайлов“) и 2009 г. (Галерия „Янаки Манасиев“, ФИИ), Кюстендил – 1999 г., София – 2000 г. Нейни творби са дарени от близките ѝ на Държавна художествена галерия в гр. Пловдив, Академия за музикално и танцово изкуство в гр. Пловдив, Художествена галерия в гр. Велико Търново („Портрет на Янаки Манасиев“), Музей на Факултета по изобразително изкуство при Великотърновския университет, Художествена галерия „Владимир Димитров – Майстора“ в гр. Кюстендил и др.

Коя е Елена Каблешкова?

Художникът Ахмед Чаушев, състудент и приятел споделя за нея:

Тя се открояваше от всички нас с изключителния си талант и вглъбеност. Поразителната завършеност на характера ѝ внушаваше респект, а работоспособността ѝ нямаше предел...

Никой не смееше да се съизмерва с това изящно самотно момиче...

Върху крехките ѝ рамене тежеше отговорността да си неделима част от един голям род и тя до края на краткия си живот никога не го забрави. Понесе с достойнство трудностите и ни завеща едно осиротяло ателие с безброй рисунки и много картини (Чаушев, 2000).

В студията си „Елегия за Елена Каблешкова“ изкуствоведът Светла Московка пише: *Елена живееше в света на Малкия принц. Един свят, в който нямаше възрастни хора с техните сложни проблеми, със злобата им, невежеството, пресметливостта. ...Тя живееше със своята роза – изкуството, което искаше да опази със стъклен похлупак. Плашеше я неразбирателството между хората, стремежът за власт на всяка цена, безцеремонността, наглостта, цинизмът... Нейното междупланетно пътешествие в другия свят – света на възрастните, беше изпълнено с болка, с нямо безсилие пред злото. В нейната лична борба идеалите на човека бяха на първо място (Московка, 2007: 4).*

... Животът ни раздели – споделя проф. Ивайло Мирчев при откриването на изложбата на Е. Каблешкова през 1999 г., – ...аз не знаех какво прави тя, а тя е правила много интересни неща, които аз едва сега откривам. Тя беше най-талантливата в нашия клас. Защо живота скроява такива примки за таланта? Изненадан съм, объркан, вълнувам се... (Мирчев, 1999).

Щом близките ѝ не знаят, тогава коя е Елена Каблешкова? За какво тъгува? Кое я кара така да се взира в чертите си, давайки своето лице на вечните образи на Малкия принц (*Илюстрация към „Малкия принц“*), на майката и на сина (*Триптих – вълген*), на Смъртта (*Смъртта – туш, темпера*)? Толкова самотна ли е била, че е търсила приятел в отражението на собственото си лице и намирала ли е отговор на безбройните си съмнения, запечатвайки неговите състояния: меланхолия, невиност, очакване, страх...? *Превъплъщението на художника в портрета*, пише А. Анчева за този вътрешен стремеж, е свързано с овладяването на модела и се извършва интуитивно – в никакъв случай като осъзната цел (Анчева, 1999: 158).

Четирите автопортрета, представени в експозицията, са ранни, рисувани още в ученическите години, като бягство от учебните задачи в Художествената гимназия. Най-ранният от тях е рисуван в акварелна техника около 1974 г. (Ил. 1.), а най-късният е подписан от самата Елена Каблешкова с дата: 26.06.1977 г. (Ил. 4.). Отстоянието между тях е само няколко години, но отразява разстоянието между ученическия чин и времето, когато Елена Каблешкова следва живопис във Факултет по изобразително изкуство към ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

Тези автопортрети не са рисувани, за да бъдат излагани пред публика, и не манифестират авторска позиция, в тях Елена не експериментира с техника и не влага убежденията си като формиран автор. Това са лични, самотни срещи със самия себе си. Срещи с необходимостта да рисуваш и изследваш. Срещи с модела, който винаги е на разположение и не сваля очи от теб, докато го изучаваш. Образът на художника *„се развива и се превръща в обект, в материал, в експеримент.* (Анчева, 2016: 207).

Свободата, с която полага петното при изграждане на формата, с такава мъжественост, че непосветеният зрител остава озадачен, когато види проникновените ѝ автопортрети, от които ни гледа нежно, одухотворено лице. Себеизследването неведнъж е било повод за изпитателно себевиждане от много творци. Но безкрайните рисунки на Елена, от които големите сини очи ни хипнотизират, са с особена емоционална острота. Тези психоаналитични етюди са сеизмографски запис на напрегнат вътрешен живот скрит зад нежното лице с излъчване на мадона (Чаушев, 1997).

Елена Каблешкова. Автопортрет, 1974–1975, акварел, 50/70

В този, на пръв поглед учебен портрет, изпълнен в акварелна техника, най-дълго са живописвани очите (Приложение. Ил. 1.). Иконографски условната светлина в тях е постигната с многократно отмиване, щудиране и повторно наслагване на тона.

Още тук, в този ранен автопортрет може да се разпознае живописният почерк на Елена, в който органично се срещат две противоположности – категоричността на един овладян пластичен възглед и чувственият трепет при третирането на линията. Тя изважда сложния тон от сърцевината на образа, без да се взира в заключващия го контур, който експресивно се разтваря в нейната чувствителна музикална изразност.

Елена Каблешкова. Автопортрет, 80-те, рисунка, молив, 50/70

В тази рисунка отчетливото стакато на молива напомня онова третиране на образа, така характерно за ренесансовите художници (Приложение. Ил. 2.). Търсенето на светлината, премереният жест и седефеният шрих говорят за самочувствието на автор, овладял изразните средства на материала. Елена Каблешкова не шутира търпеливо, за да изучи анатомичните особености на лицето си, а за да овладее стихията на душевното си състояние, която ни връхлита чрез погледа на очите ѝ. Психологическото въздействие на този поглед, далеч надскача изразните рамки на рисунката и въздейства на всички възможни сетива. Докосва, говори, ухае... чист, открит и така недостъпен.

Елена Каблешкова. Автопортрет, 80-те, рисунка, въглен, 50/70

В ракурса на този автопортрет, отново навлизаме в дихотомния вътрешен свят на Елена Каблешкова (Приложение. Ил. 3.).

Поглед „от високо“ на нейното моментно душевно състояние, което тя е вкаменила в рисунка с въглен. Тук вглеждането в себе си е под особен ъгъл, който води до известни деформации в третирането на скулите и челото, които съвсем не са случайни и подчертават душевното ѝ състояние. Рисунката всъщност не е застинала в евклидовото пространство, а представлява едно движение, което започва с отмятането на главата назад и завършва с притварянето на очите.

Елена Каблешкова. Автопортрет, 1977, рисунка, въглен, креда, 50/70

Единственият от четирите автопортрета, който е датиран, въпреки че Елена Каблешкова рядко подписва творбите си. В долния край на листа ясно се чете надпис: „Автопортрет 26.06.1977 г. въглен, Пловдив“ (Приложение. Ил. 4.).

Изпълнен с въглен върху картон с имприматура, този автопортрет се различава от предходните три с това, че сякаш е рисуван набързо и небрежно... Струва ни се, че ръката се е отделила от листа едва тогава, когато рисунката с въглен е била напълно завършена. Впоследствие Елена добавя само няколко бели мазки, за да придаде плът на лицето и да отдели портрета от фона.

Последно ще се спра на още една рисунка от експозицията. На нея с химикал и акварел е скицирана родната къща на Елена Каблешкова в Пловдив (Приложение. Ил. 5.).

Елена Каблешкова. Родната къща, 80-те, смесена техника, химикал, акварел, 70/50

Намираща се в центъра на града, къщата е част от богатото архитектурно наследство от началото на миналия век. Но не разкоша на архитектурната форма и красотата на фасадата са фокусът на бързата скица, а душевното състояние на художничката, която присъства като призрачна фигура в бяло на прозореца. В тази рисунка ясно се вижда стремежът да бъде наложен над познатия жанр – друг, не толкова очевиден. Заради минорната приглушеност на условната хармония и заради среднощния час, отново сме изправени не пред архитектурен пейзаж, а пред един от многобройните ѝ автопортрети. И тук, без усилие, можем да доловим скритите ѝ дихания, да дочуем цветните акорди на душата ѝ, можем да бъдем с Елена Каблешкова във възторга ѝ от светлината, в опиянението от самотата и музиката на нощта.

Струва ми се, че не тя не ни е допускала до себе си, а нейното изкуство ни е държало далече от нея. То е осмисляло всяко нейно дихание, всеки порив и всяко желание, то е изпълвало съзнанието ѝ с материя, с музика, с плът и движение, които на всяка цена трябва да бъдат изобразени. Рисунката е била евклидовото измерение на нейното време и пространство, чрез нея тя е разбирала и себе си, и другите. Ето защо Елена осветява всяко свое движение върху листа с мисъл. Тук няма ежедневие,

няма излишна или сгрешена линия, има само неспокоен стремеж да се обхване движението, да се пусне на свобода трепетът на плътта в устрема на линията. Тя е толкова обърната към себе си, че можем да я видим във всяка рисунка, да я опознаем в творчеството ѝ така, както Елена Каблешкова никога не би ни допуснала с думи или жест до себе си.

ЛИТЕРАТУРА

- 1. Анчева, 1999:** Анчева, Антоанета. Живописният портрет – пластично-анатомични проблеми. В. Търново: Изд. Фабер. [**Ancheva, 1999:** Ancheva, Antoaneta. Zhivopisniyat portret – plastichno-anatomichni problemi. V. Tarnovo: Izd. Faber, 1999.]
- 2. Анчева, 2014:** Анчева, Антоанета. Човек и канон. Пластичната анатомия между изкуството и науката. В. Търново: Унив. изд. „Св. св. Кирил и Методий“. [**Ancheva, 2014:** Ancheva, Antoaneta. Chovek i kanon. Plastichnata anatomia mezhdu izkustvoto i naukata. V. Tarnovo: Univ. izd. „Sv. sv. Kiril i Metodiy“.]
- 3. Мирчев, 1999:** Мирчев, Ивайло. Слово от откриването на изложба на Елена Каблешкова в Пловдив през 1999 г. Личен архив на Р. Каблешкова. [**Mirchev, 1999:** Mirchev, Ivaylo. Slovo ot otkrivaneto na izlozhba na Elena Kableshekova v Plovdiv prez 1999 g. Lichen arhiv na R. Kableshekova.]
- 4. Московска, 2007:** Московска, Светла. Елегия за Елена Каблешкова. Каталог. [**Moskova, 2007:** Moskova, Svetla. Elegiya za Elena Kableshekova. Katalog.]
- 5. Чаушев, 1997:** Чаушев, Ахмед. // *Страница*, бр.4, 1997. [**Chaushev, 1997:** Chaushev, Ahmed. // *Stranitsa*, br. 4.]
- 6. Чаушев, 2000:** Чаушев, Ахмед. Каталог Елена Каблешкова, Пловдив. [**Chaushev, 2000:** Chaushev, Ahmed. Katalog Elena Kableshekova, Plovdiv.]